

Voltak, akik felvetették, hogy az anyagiak ellenére, a képzési idő 2 vagy 3 éves kerete között egyaránt az a fő kérdés: hogy gazdag személyiségű pedagógusokat neveljünk az egyetemeken, főiskolákon. S ezek az értékes pedagógus személyiségek az iskolákban majd képesek lesznek a tanulók és a csoportok fejlesztésére. A fő cél: szívesen, lelkesen tanító nevelők éljenek az iskolában, s ott teremtenek olyan légkört, hogy a gyermekek, tanulók szeressenek odajárni, akarjanak tanulni, fejlődni. Hogy vérrükké válják a pedagógusoknak mind a gyermekszeretet, mind a tudomány szerete, a pedagógus munka mint szívesen vállalt szakma, mint hivatás éljen bennük, érvényesüljön a mindennapokban. A mainál sokkal örömtelibb diák-tanár viszony legyen uralkodó az iskoláinkban. Ne féljünk az évezrede ismert fogalmaktól és törekvésektől: a szeretet, a bizalom, a megbecsülés válják uralkodóvá a mi iskoláinkban.

Felvetődött az is, hogy divattá vált nálunk a kritika, minden és mindenki iránt, de nem párosul mellé sokszor az önkritika, így a pedagógusoknál sem. Nem fogadjuk el mások értékelését rólunk, pedig sok kritikának alapja van, s bizony elkelne nagyobb mértékben pl. a szakmai és módszertani kultúránk fejlesztése. Hiszen a nagyobb önállóságához, a jó lelkiismerettel végezhető szakmai munkához az eddiginél magasabb szintű szakmai és módszertani, pedagógiai, pszichológiai, szociológiai és más alkalmazható ismeretre és ezt mozgásba hozó jártasságra, képességre van szükségünk. Többször szót tettek azt, hogy a társadalomban nem él reális kép a mai iskoláról, a mai pedagógusról. Ennek egyik oka — a résztvevők szerint —, hogy a tömegkommunikáció (sajtó, rádió, tévé) nem ad megfelelő képet az iskoláról, a pedagógusokról, hiányzik az a segítő törekvés, mely a mi munkánkat gazdagítaná, s a közös célokhoz való eljutást erősítené. A pedagógiai sajtó sem segít több területen, így keveset szól a pedagógusok hivatástudatának fejlesztéséről, vagy pl. a családi nevelésről, ennek segítségéről, mintha ez ma nem lenne „téma”, nem lenne nagyon fontos probléma. Vagy olykor a divat, a minden áron újat keresés szándéka munkál a sajtó szakembereiben, s felnagyítanak jelentéktelen mozgalmakat, törekvéseket, de hallgatnak évtizedek óta végzett eredményes munkáról. Így nagyon egyenetlen a Magyar Pedagógiai Társaság munkájának a sajtóvisszhangja is. Az ülésen szóba kerültek az új, oktatással kapcsolatos törvények, így a közoktatási, a felsőoktatási törvény is, több észrevétel hangzott el; pl. az, hogy ezekben jelentős mértékben hátrébe szorult a nevelés, hiába voltak az elmúlt évek vitái, újra az oktatásközpontúság észlelhető az alapvető törvényekben; vagy többen megfogalmazták azt az aggályt, hogy a külön 4 törvény megalkotása közben elsikkadhat a szükséges, elengedhetetlen összhang, az egymásra épülés elve; de hangsúlyozták, hogy a törvényekkel kapcsolatos észrevételeket külön juttatják el vagy a minisztériumhoz, vagy az MPT elnökségéhez.

DR. SZELÉNDI GÁBOR

JOHN HOLT:

ISKOLAI KUDARCOK

Holt könyvének magyar kiadása a pedagógiai szakirodalom nagy értéke. Érdekes, sőt izgalmas könyv. Azzá teszi az a módszer, ahogyan a szerző a könyv anyagát összegyűjtötte, és az a tartalom, ahogyan eredeti gondolatait megfogalmazza. Sok a hasonlóság Gordon könyveivel, de Holt nem ad olyan konkrét módszertani tanácsokat a problémák megoldására, mint Gordon. Szemléletmódjában, a konzervatív oktatási felfogás és gyakorlat elleni szándékában azonban a két szerző célkitűzése közös.

A művet éppen a szerző sajátos stílusa miatt nehéz ismertetni. Jó lenne, ha minél többen elolvassák, s egyúttal el is fogadják a szerző gondolatait, és legfőképpen alkalmaznák iskolai munkájukban.

Érdemes elgondolkozni a könyv megjelenésének és magyar kiadásának dátumán. A könyv először 1964-ben jelent meg Amerikában, és 1991-ben adták ki nálunk. Úgy tűnik, ennyi idő alatt elvesztette aktualitását. Igaz, Comenius didaktikai nézetei az elmúlt 400 év ellenére is aktuálisak. Így Holt gondolatainak időszerűségénél ez a 27 év igazán nem számíthat. Ha arra gondolunk, hogy 27 évvel ezelőtt milyen jellegű didaktikai szakművek jelentek meg, akkor megállapíthatjuk, hogy Holt könyvének kiadására akkor nem is ke-

rülhetett sor. Valóban, mind a társadalmi, gazdasági, mind a pedagógiai, közoktatási változások most teszik nagyon is fontossá e könyv megjelenését és tanulmányozását. Ennek igazolására elegendő Allan Fromme-nak, a könyv bevezető tanulmány írójának egy mondatát idézni: „Egy sikerre orientált kultúrában nehéz elviselni a kudarcot.” Mivel társadalmi életünk most éli át a nagy gazdasági átrendeződés időszakát, fontos, hogy ez az átrendeződés már az iskolai munka folyamatában is jelentkezzen.

A könyv — címének megfelelően — az iskolai kudarcokat veszi vizsgálat alá. A szerző a könyv előszavában rendkívül tömören adja meg könyvének alapgondolatát: „A legtöbb gyerek számára csupa kudarc az iskola.” „Jóformán minden gyerek kudarcot vall, egy-kettő kivételével, aki lehet jó, de lehet rossz tanuló is.” Lehetne vitakozni e megállapítás túlzottan egyszóval általánosításával. A magyar didaktika elmélete és gyakorlata — különösen az elmúlt 10—15 évben — annyi reformon, kísérleten esett már át, hogy a kudarcot átélő tanulók száma nem hasonlítható a korábbi évekével, s főleg nem az amerikai iskolák tanulóival. Ezért ma már nem fogadhatjuk el a könyv szerzőjének az iskolai oktatómunkával kapcsolatos eléggé pesszimiztikus álláspontját. Ennek ellenére nem haszon nélküli a könyv elolvasása minden magyar tanítónak és tanárnak,

mivel így lehetőséget kap arra, hogy saját munkáját nagyobb önkritikával, tudatosabban végezze, s még jobban elkütyülje az iskolai kudarcot előidéző tényezőket.

Ez az érdekes didaktikai könyv nem más, mint egy tanár iskolai naplója. Holt 1958-tól 1961-ig írja le a matematika oktatása során szerzett tapasztalatait és a tapasztalatok szerzése közben született didaktikai gondolatait. Lényeges tehát, hogy nem egy elvont, az iskolai élettől elszakadt didaktikai teóriát, rendszert olvasunk, hanem a napi pedagógiai tevékenység közben szerzett elmélkedéseket. Jó lenne, ha ez a példa követésre találna a magyar pedagógusok körében is, mind a gyakorlati tevékenységet végzőknél, mind az elméleti munkát végzőknél. Holt könyvét első sorban ez teszi újszerűvé a magyar pedagógiai irodalomban, és ez adja meg érdekességét, vonzó, sok gondolatot kiváltó jellegét is. Egy-egy didaktikai eset, pedagógiai szituáció a szerzőt elmélyült gondolkodásra serkenti, s ezzel is bizonyítja azt, hogy a mindennapi iskolai élet — ha nyitott szemmel és gondolkodva tevékenykedünk benne — mennyi új meglátást, összefüggést, következtetést, szellemi örömet, felfedezést rejt magában.

Oktatási tapasztalatai alapján Holt úgy látja, hogy az iskolában a tanulók három ok miatt vallanak kudarcot. Először: mert félnék, hogy kudarcot szenvednek, hogy ezzel csalódást okoznak a körülöttük lévő sok aggódó felnőttnek, akiknek „határtalan reményei és elvárásai viharfelhőként lógnak a fejük felett.” Másodszor: mert unatkoznak, mivel azok a dolgok, amiket az iskolában adnak nekik, és amiket ott csinálnak velük, oly „triviálisak”, olyan érdektelenek és olyan alacsony követelményeket támasztanak „széles skálán mozgó intelligenciájukkal, képességeikkel és tehetségeikkel szemben.” Harmadszor: mert össze vannak zavarodva, mivel az „iskolában rájuk zúduló szöveghatagnak alig van vagy egyáltalán nincs értelme.” Holt szerint az iskolában tanultak ellentmondanak mindannak, amit a gyerekekkel korábban közöltek, amit valóban megismertek. Gondolom, itt is szóvá lehetne tenni a szerző egyoldalú állásfoglalását az iskolai oktatás tartalmával szemben.

A szerző mindenestre izgalmasan teszi fel a megválaszolandó kérdéseket: „Hogyan jön létre ez a tömeges kudarcosorozat? Mi játszódik le valójában az osztályban? Mit csinálnak ezek a sikertelen gyerekek? Mi van a fejükben? Miért nem használják ki jobban a képességeiket?” Ez az utóbbi kérdés mai iskolai oktatómunkánknak is nagy és megoldandó kérdése.

A könyv szerzője e kérdésekre a következő fejezetekben keresi a választ: 1. Stratégia, 2. Félelem és kudarc. 3. Valódi tanulás. 4. Az iskola kudarc. 5. Összegezőképpen.

Nem lehetséges a szerző valamennyi mély, nagyon átgondolt pszichológiai, pedagógiai tételet idézni. Legtöbb észrevétele az értelmi képességek, az intelligencia körül forog. Könyve elején mind-

járt meg is különbözteti a produkáló és a gondolkodó tanulókat. A produkáló tanulót csak a jó válasz érdekli, s e cél érdekében többé-kevésbé kritika nélkül alkalmazza a szabályokat és képleteket. Ezzel szemben a gondolkodó tanuló bármit csinál is, megpróbálja fölfogni annak értelmét és lényegét. „Az a tanuló, aki gyorsan akar jó választ adni, de melléfog, gyakran elkeseredik és magába roskad, mert nem tudja, hogy mi mást is tehetne. A „gondolkodó” sokkal inkább hajlandó kitartóan nyúzni magát a megoldásért.”

A könyvben több helyen is találkozunk az okos, intelligens és a buta gyerek szembeállításával. Az intelligenciával kapcsolatos pedagógiai, pszichológiai felfogását így fogalmazza meg: „Az intelligencia rejtély. Az emberek többsége latens intellektuális teljesítőképességének csak nagyon kis részét használja ki. Miért? Ezt a motort a legtöbb ember csak kb. 10%-os teljesítmény körül járhatja. Vajon miért nem többel? És vajon hogyan sikerül egyeseknek fölpörgetni azt 20—30%-os vagy még nagyobb teljesítményszintre?”

Érdekes felfigyelné a szerző véleményére az intelligens tanulókkal kapcsolatban is: „Az intelligens gyerek úgy viselkedik, mint aki biztos benne, hogy a világnak értelme van. Válaszait, gondolatait a józan ésszel ítőköztetve ellenőrzi. A többi gyerek nem vár sokatmondó választ, és nem is sejtí, mi értelme lehetne. Az intelligens gyerek akkor is bízik a világban, ha az pillanatnyilag értelmetlennek tűnik számára. Az intelligens gyerekek intenzív kapcsolatban vannak a valós élettel.”

Ez a pedagógiai meggyőződése készteti a szerzőt arra, hogy szembeszálljon a gyerekek elbutításával. Nagyon szellemesen írja: „Egyes gyerekek a rájuk nehezedő nyomás hatására, mellyel szeretnének, de nyíltan nem metnek szembeszegülni, szándékosan elbutulnak. Csak annyi időt és fáradságot pazarol mások kívánságainak teljesítésére, amennyi feltétlenül szükséges. A többivel ő rendelkezik, saját érdekei, terve, dolgai és álmai megvalósítására tartogatja. Hogyan kell butának lenni? Az iskola rendkívül alkalmas hely ennek megtanulására.” Természetesen ezt is a szerző túlzásai közé sorolhatjuk. Nem árt azonban e véleményen is elgondolkozni.

Záró gondolatként szeretném felhívni a figyelmet a szerző következő soraira: „Senki sem születik ostobának. A kisgyerekeknek olyan tanulási vágyuk és képességük van, amit az idősebbeknél zseniálisnak minősítenénk. De mi történik azután ezzel a fantasztikus tanulási képességgel és intellektuális fejlődéssel? Elpusztul, romba dől — a családokban és iskolákban zajló, általunk tévesen oktatásnak nevezett folyamat hatására. A gyerekek intellektuális és kreatív adottságait mi, felnőttek romboljuk le azzal, amit csinálunk vagy csináltatunk velük.”

Ismételten olvasásra, tanulmányozásra s a benne közölt gondolatok feletti elmélkedésre javasolnám

e könyvet, melynek fordítását Kállai Tibor végezte.

Gondolat, Bp. 1991.

DR. BEREZCKI SÁNDOR

MÉSZÁROS ISTVÁN

KIS NEVELÉSTAN — RENDSZERVÁLTÁS IDEJÉRE

A Honi Alapítvány adta ki és terjeszti azt a két ívnyi füzetet, amely a közelmúltban jelent meg. A 8 kisebb fejezet számos olyan kérdésre keresi a választ, melyek a máig foglalkoztatják. A neveléstudomány doktora nem tagadja meg neveléstörténetész voltát e kötetben sem. Eötvösből indul ki, és hozzá is érkezik vissza. Eötvöst a szerző úgy értékeli, mint aki „az egyoldalúságok, a kizárólagosságok, a végleges megoldások helyett a *józan egyensúlyteremtés kultúrpolitikus* volt”, aki „*az oktatás és a nevelés józan egyensúlyát* tartotta szükségesnek”.

Eötvös a világnézetek közötti józan toleranciát tartotta szükségesnek, a nem-felekezeti iskolákban viszont a világnézeti semlegességet. A pedagógusnak központi szerepet szánt a tanügyben: „minden iskolánál, de főként a népiskolában *tulajdonképpen minden a tanítótól függ*” — írta Eötvös.

A kiadvány második dolgozata arra a kérdésre válaszol egyértelműen, hogy tudásiskolára vagy nevelőiskolára van-e szükség. A szerző jól értékeli a 90-es évek tendenciáit, amely a tudásiskolát részesíti előnybe, de állítja, hogy „*az egyén és a társadalom szempontjából... értékeesebb a nevelőiskola*”, amely „*egyetemes emberi értékeket, köztük egyetlen erkölcsi értékeket* közvetít”.

A tantervi világnézetekkel foglalkozó harmadik dolgozat történeti összefüggésben tárja fel a témát, és jut el az 1990. január 24-i törvényhez, amely a lelkiismereti és vallásszabadságról szólva véget vet az 1949 óta tartó állapotnak.

Semleges? Mentés? Független? címet kapta a következő fejezet. A szerző az első kérdésre egyértelműen válaszol: „Egy demokratikus jogállamban az *állami ... iskola csakis világrészletileg semleges iskola lehet*”, ám ez természetesen nem jelenti azt, hogy a pedagógus is világnézetmentes. Tanulóira azonban nem kényszerítheti rá saját világnézetét. Vagyis a tanterv, a tankönyv és a pedagógus magyarázata semleges kell legyen, tehát *mentes*. A függetlenséggel kapcsolatos kérdésre Eötvös felfogását idézi a szerző: Szükség van központi irányításra is, de a helyi érdekek érvényesítésére is.

A következő rövid fejezet egy nevelési alappodlét mutat be. Eszerint „*az az iskola nevezhető nevelőiskolának, ahol tudatos és intenzív nevelőtevékenység folyik egy humánus pedagógia programjával*” *realizálása céljából.*”

A polgári liberális hatásokkal foglalkozó dolgozat abból a felismerésből indul ki, hogy a szemléletfejlesztés legfontosabb motívuma: „*az egyéni érdek*”, „*az értelmes önzés*”. A szerző ezt

az elvet tartja „mindenfajta egyéni gazdasági vállalkozás alapjának”, erkölcsi értékek.

A zsidó-keresztény örökséggel kapcsolatban rendkívül érdekes okfejtés olvasható a tízparancsolatról, a három és a hét parancsot tartalmazó kőtábláról. Az iskola számára kettős kötelességet fogalmaz meg Mészáros István professzor. Az első, hogy be kell mutatnunk a tanulóknak, hogy „*az istenbít egyetlen emberi érték*”, a másik, hogy a „*legnagyobb újszellel, türelemmel* tekintsenek a másik ember felfogására e tekintetben is.”

Az utolsó fejezetben a szerző a keresztény erkölcsi értékekkel foglalkozik. Mi az, amit az iskola, a pedagógus átadni, terjeszteni képes az értékek közül? Itt a szeretet fontosságát emeli ki elsőként dr. Mészáros István, melyet a következőképpen értelmez: a szeretet „*tudatos, felelősségteljes és tevékeny szolidaritás mások iránt*”. Majd a „szerep-üzenet” pedagógiai tartalmát elemezve jut el újra Eötvös korához, amelynek jellemzője volt, hogy a keresztény és a liberális erkölcsi értékeket egyaránt igyekeztek az iskolák elsajátíttatni a tanulókkal. A szerző szerint ez ma sem történhet másképpen.

A fejezeteket lezáró ismétlődő összefoglalás didaktikus célzatú. Eötvös szellemében gondolkodva, a hivatástól vezérelt pedagógust állítja ismét középpontba a szerző, akin a nevelő-oktató munka eredményessége múlik. A jövőben a pedagógus saját lelkiismeretére hallgatva, alapos szakmai felkészültséggel rendelkezve, teljes felelősséggel kell, hogy cselekedjen, mert minden tőle függ!

Dr. Mészáros István professzor újabb munkája sokat segít változó világunkban, hogy kérdéseinkre válaszokat kapjunk, visszanyerjük hitünket, önbizalmunkat, optimizmusunkat.

DR. NAGY ANDOR

KÉPES SZÓTÁR — TEMATIKUS FELÉPÍTÉSben

Lena Szalahova—Dinara Haszanova:
Illusztrirovannij tematicsjeszkij slovar
russzkovo jazika

A vizualitás feltétlen elsőbbségét az oktatásban senki sem vonja kétségbe: az ismeretek jó kétharmadát a szemünkön át fogadjuk be. E felismerés az idegen nyelvek oktatásában régen alapelvvé tette a képek, majd a dia- és mozgófilmek, legújabbán pedig a videó rendszeres alkalmazását. A valóságot elemire bontva bemutató Duden szótárcsalád iskolát teremtett, nyomában valamennyi nyelv tanításához használják már a különböző szintű képes szótárakat.

Két ufaí szerző, a baskír tudományegyetem docensei állították össze azt a külföldi és a nemzetiségi oroszoktatás célját szolgáló illusztrált tematikus szótárt, mely nemrég könyvtárainkba is eljutott.